

ВІДГУК
офіційного опонента Бондаренко Євгенії Валеріївни
на дисертацію Приходько Інни Володимирівни
«Динаміка концепту КАНАДА в поетичній картині світу (на матеріалі канадських
англійськомовних віршованих текстів XVIII-XXI століть)»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.02.04 – германські мови

Когнітивно-комунікативна парадигма лінгвістики, яка останнім часом визначає наукові смаки і преференції дослідників, сформувала дієвий апарат для вивчення вербальних об'єктів різної складності.

Обраний у дослідженні топонім, який називає країну, на перший погляд, є досить простим для семантичного аналізу, але не його когнітивного напрямку. Термінологічна природа топоніма як іманентного компоненту географічного дискурсу виключає за визначенням наявність у складі концепту, який він вербалізує, компонентів індивідуального чи образного сприйняття та інших рис, притаманних концепту у його класичному розумінні¹. Елементарний дефінітивний аналіз виключає будь-яку можливість тлумачити лексичну одиницю-топонім якимось інакше, ніж назву певної країни із кордонами, історією та усіма іншими атрибутами самостійного географічного та політичного утворення. Втім, в іншому комунікативному середовищі, від масмедіа до поезії, концепт у підґрунті топоніму набуває рис повноцінної оперативної одиниці метального лексикону, яка має індивідуальні риси та може викликати цілу низку різнобічних асоціацій. Саме такий підхід до топоніму був обраний дослідницею у досить незвичному для нього середовищі – поетичному.

Хоча вивчення топонімів у концептуальному аспекті вже було об'єктом лінгвістичних студій² (нажаль, такої інформації не міститься в оглядах першого чи другого розділів дисертації), авторкою обрано суттєво новий ракурс та методика дослідження, що вигідно відрізняє її роботу від названих інших. Багато у чому це

¹ Концепт // Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л.Г.Лузина. [Под общ. ред. Е. С. Кубряковой]. М.: Филол. ф-т МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. С.90.

² Голев Н.Д., Дмитриева Л.М. Единство онтологического и ментального бытия топонимической системы (к проблеме когнитивной топонимики). URL : <http://lingvo.asu.ru/golev/articles/z06.htm>; Гришина О.А. Актуализация концепта Америка в современном русском языке (на материале публицистических текстов): автореф. дис. ... канд. филол. наук. Архангельск, 2004; Зобина О.А. Концепт «Oxbridge» в английской лингвокультуре : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Волгоград, 2007; Кириченко О.К. Концепт «Петербург» в речевом обиходе города : автореф. дис. ... канд. филол. наук. СанктПетербург, 2005; Костянко Ю.О. Концепты-топонимы ПЕТЕРБУРГ и МОСКВА в творчестве А.С.Пушкина // Записки з ономастики. 2013. Вип.16. С. 78–97; Крюкова И.В. Концептуализация топонима в русском языковом сознании // Грани познания: электронный научно-обозревательный журнал ВГПУ. 2010. № 5 (10); Орлова О.Г. Актуализация концепта «Russia» («Россия») в американской публицистике (на примере дискурса еженедельника «Newsweek») : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Волгоград, 2005; Пименова М.В. Концепт «Украина» (на материале российских СМИ) // Политическая лингвистика. Екатеринбург, 2007. Вып. 2 (22). С. 52–60; Чабан Н. А. Образ суверенной Украины в вербальном воплощении (на материале публикаций газеты «The NewYorkTimes») : дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Черкаскы, 1997.

зумовлено саме не декларативним дотриманням принципів когнітивно-комунікативної парадигми лінгвістики, які й зумовлюють актуальність та новизну роботи.

Об'єктом дослідження є лексико-семантичні засоби номінації концепту КАНАДА у канадських англійськомовних віршованих текстах (далі КАВТ) XVIII–XXI ст. Предметом обрано ознаки історичної варіативності змістових компонентів концепту КАНАДА як складника поетичної картини світу у КАВТ XVIII–XXI ст.

Актуальність роботи, на наш погляд, визначається, по-перше, чільною роллю когнітивних процесів у формуванні креативних картин світу, якою є поетична; по-друге, комбінованою методикою дослідження об'єкту, яка, окрім суто лінгвістичних факторів, ураховує вплив історичного, політичного та культурологічного чинників на створення змісту концепту, що лежить у підґрунті топоніма. Актуальності дослідженню також додає вибір середовища формування названого концепту, яке охоплює більш, ніж три століття. Вивчення поетичного здобутку цілої країни за уся історію її існування надало дослідниці можливості повною мірою скористатися перевагами напряму історичної концептології, яка останнім часом активно розвивається в Україні.

Дисертаційна робота І.В. Приходько відповідає профілю досліджень, які проводяться на факультеті іноземної філології Херсонського державного університету в межах наукової теми: «Лінгвокогнітивні і комунікативно-прагматичні аспекти дослідження тексту» (державна реєстрація №0117U006792) кафедри англійської мови та методики її викладання.

Методичною базою роботи є, на наше переконання, доцільне та адекватне об'єкту дослідження сполучення методів у межах когнітивно-дискурсивної парадигми. Серед найбільш продуктивних виявилися методи, які знаходяться у тісно пов'язаних одна з одною царинах культурної історіографії, стилістики, літературознавства, лінгвокогнітивістики та когнітивної поетики.

Достовірність одержаних результатів забезпечується великим обсягом матеріалу (183 КАВТ XVIII–XXI ст.), із якого методом суцільної вибірки отримано 1537 лексико-семантичних засобів номінації концепту КАНАДА. Слід зазначити, що авторка вдалася до дуже детального аналізу матеріалу, буквально – кожного прикладу. Про кропітку роботу свідчать ємні додатки, які надають багатоаспектну інформацію про корпус відібраних прикладів.

Наукова новизна роботи зумовлена тим, що у роботі уперше схарактеризовано концепт КАНАДА як засіб вербалізації національно-культурного й індивідуально-авторського знання про канадську державу XVIII–XXI ст.; визначено типологію номінативних засобів репрезентації концепту КАНАДА; встановлено взаємозв'язок між

складом номінативного простору концепту КАНАДА та історичними подіями XVIII–XXI ст.; змодельовано поняттєвий складник концепту КАНАДА та виявлено тенденції його діахронічного варіювання залежно від історичного етапу розвитку Канади; виявлено характер авторського поетичного осмислення канадської державності, закодованого в образному складнику концепту КАНАДА; складено номенклатуру інваріантних та діахронічно варіативних лінгвокогнітивних ознак концепту КАНАДА, реалізованих у КАВТ протягом XVIII–XXI ст.

Названі здобутки зумовлюють теоретичну значущість дисертаційної роботи, яка є внеском у теорію номінації, лінгвостилістику, лінгвокогнітивістику та когнітивну поетику, в тому числі – й в історичний напрямок останніх.

Практична цінність роботи полягає у можливості використання її висновків в таких теоретичних курсах, як: лексикологія англійської мови (розділи «Лексична семантика», «Мотивація лексичного складу мови», «Синонімія»), стилістика англійської мови (розділи «Поетичні тропи і фігури мовлення», «Стилістична лексикологія»), інтерпретація художнього тексту, у спецкурсах із лінгвокультурології, когнітивної лінгвістики, історичної лінгвоконцептології, у наукових дослідженнях студентів і аспірантів.

Робота пройшла апробацію на семи наукових конференціях, одна з яких відбулася за кордоном. Автореферат та 13 одноосібних публікацій авторки дисертації повністю відображають її основні положення.

Оформлення роботи і презентація матеріалу заслуговують на високу оцінку.

Робота логічно структурована, складається з вступу, чотирьох розділів із висновками, загальних висновків, бібліографії до кожного з розділів та списку ілюстративного матеріалу до розділів 3 та 4. Робота також містить додатки, обсягом 60 сторінок, які презентують таблиці та схеми із аналізом якісно-кількісних характеристик номінацій концепту КАНАДА, а також його змістового складу.

У першому розділі авторка надає теоретико-методологічні засади вивчення концепту КАНАДА, реалізованого у КАВТ різних періодів. У розділі схарактеризовано парадигматику дослідження, що включає такі ключові поняття як «поетична комунікація», «поетична картина світу» та «художній концепт»; встановлено кореляцію між концептуальною та мовною, художньою та поетичною картинами світу, узагальнено підходи до дослідження концептів різного типу, від онтологічних до художніх. Слід, однак, зазначити, що виклад першої частини є дуже загальним, таким що не наводить на думку про те, чим власно перейматиметься дослідник у подальших практичних розділах. Такими постають, наприклад, роздуми про поетичний текст як особливий тип комунікації,

де розглядаються позиції адресанта та адресата поетичного твору (с. 39–46), – теоретичний виклад, який у подальшому дослідженні не знаходить застосування. Загалом, предмет дослідження після вступу у текст дисертації експліцитно з’являється лише на с. 93, що, як нам здається, дещо запізно. З іншого боку, прикрою видається відсутність аналізу класичного доробку вітчизняних авторів щодо аналізу поетичного тексту. Методологія його вивчення починається із цитування робіт В.А. Маслової (с. 108), у той самий час, фундаментальні роботи Ю. Лотмана, М. Гаспарова, Ю. Еткінда, Р. Якобсона згадуються лише побіжно у контексті.

Другий розділ зосереджено на методико-методологічних засадах дослідження. Вони охоплюють елементи культурно-історичного, літературознавчого, лінгвостилістичного, морфологічного і концептуального аналізу. У розділі викладено логіку поетапного вивчення історичної динаміки концепту КАНАДА в КАВТ XVIII–XXI ст. протягом трьох виокремлених дослідницею етапів розвитку державності Канади: європейської колонізації Канади (до 1867 р.), періоду Конфедерації (1867–1930 рр.) та періоду незалежності (1931 р. – сьогодні). Поряд із цілком слушною аргументацією щодо методики поетико-когнітивного аналізу художнього тексту, прикрою, на наш погляд, є відсутність у розділі ґрунтовного огляду доробку західних вчених у царині когнітивної поетики, який, безсумнівно, слугував підґрунтям для рецензованої роботи.

Третій розділ презентує класифікаційний опис засобів лексико-семантичної номінації концепту КАНАДА за лексико-граматичним і семантичним критеріями. У розділі також схарактеризовано діахронічну мінливість номінативного простору концепту КАНАДА, репрезентованого у КАВТ, що пояснюється впливом історичних подій у світі та в Канаді протягом XVIII–XXI ст.

У четвертому розділі виявлено специфіку національно-культурного знання про канадську державу, яке акумульовано у поняттєвому складнику концепту КАНАДА. Поетичне осмислення уявлення про канадську державність, яке, за твердженням авторки, закодовано у наборі концептуальних метафор, розглянуто як образний складник досліджуваного концепту. У розділі також виявлено інваріантні та діахронічно варіативні лінгвокогнітивні ознаки поняттєвого й образного компонентів концепту КАНАДА у трьох синхронних зрізах, реалізованих у КАВТ названих історичних періодів.

Отже, мету дослідження – встановлення історичної варіативності лінгвокогнітивних ознак концепту КАНАДА як складника поетичної картини світу в КАВТ XVIII–XXI ст. – повністю досягнуто. Оригінальність і самостійність роботи забезпечуються за рахунок творчого узагальнення доробку наукових попередників та

сучасників дослідниці, а також слушного доповнення відомих положень у релевантних галузях.

Проблематика дослідження та деякі його положення зумовлюють необхідність обговорення низки полемічних питань.

1. На наш погляд, у роботі не знайшло місця переконливе обґрунтування інтерполяції методики аналізу складу лінгвокультурного концепту на аналіз концепту художнього. Дослідниця, на наш погляд, дещо механістично поставилася до процедури структурування художнього концепту. Згідно з методиками, описаними С.Г. Воркачевим, В.І. Карасиком, З.Д. Поповою та Й.А. Стерніним та Г.Г. Слышкіним, саме *лінгвокультурний* концепт структурується у вигляді декількох шарів чи компонентів³. Тоді виникає питання, чи ставить дослідниця знак рівності між *художнім* та *лінгвокультурним* концептами? Якщо відповідь є позитивною, що однозначно слідує з аналізу, запропонованого у роботі, тоді яким чином слід відрізнити художній та лінгвокультурний концепти і як це може відбитися на процедурі їхнього аналізу?
2. Не зовсім виправданою видається логіка опису номінативного простору концепту КАНАДА у розділах 3 і 4, що викликало низку, на наш погляд, невиправданих повторів. Слід пояснити, якими міркуваннями послуговувалася дослідниця у формуванні розділів 3 і 4, коли зміст номінативного простору знову описується у розділі 4 як засіб вербалізації поняттєвого складника концепту? Так само, не зовсім ясно, навіщо у розділі 3 надається детальний аналіз тропу метафори, коли когнітивна метафора, вербалізована у тому числі й описаними тропами, аналізується у розділі 4.
3. Не зрозумілим видається твердження авторки у висновках до розділу 1 про те, що «[у] межах мовної картини світу виділяють художню» (с. 70). З цього слідує, що цариною аналізу в роботі мав би бути виключно номінативний простір концепту. Втім, сама авторка там само зазначає, що художня картина світу це – «естетично значуща концептуальна система» (с. 70). Тож, хотілося б отримати відповідь про статус художньої картини світу та її склад.
4. Викликає запитання вживання у роботі деяких термінів, наприклад, «мовний концепт» (с. 64) із хибним посиланням на «Краткий словарь когнитивных терминов» Хотілося б отримати пояснення, що авторка розуміє під мовним концептом. Іншим терміном є

³ Воркачев С.Г. Счастье как лингвокультурный концепт / С.Г. Воркачев. М.: Гнозис, 2004. 236 с.; Карасик В.И. Культурные концепты: проблема ценностей / В. И. Карасик // Языковая личность: культурные концепты. Волгоград: Перемена, 1996. С. 3–16.; Попова З.Д. Интерпретационное поле национального концепта и методы его изучения / З.Д. Попова, И.А. Стернин // Культура общения и ее формирование. Вып. 8. Воронеж: Изд-во ВГУ, 2001. С. 34–56.; Слышкин Г.Г. Лингвокультурные концепты и метаконцепты / Г.Г. Слышкин. Волгоград: Перемена, 2004. 340 с.

«спектр мети концептуальної метафори», який дослідниця називає то *scope of the target* (с. 13, 234), то *range of the target* (с. 235). На наш погляд, поняття спектру імплікує наявність декількох елементів (концептів), тоді як у тексті роботи зустрічається, наприклад, «спектр мети концепту POPULATION» (с. 238), що, на наш погляд, є не зовсім коректним.

З іншого боку, прикро, що авторка у поясненні терміну «дискурс» стверджує, що першим його авторитетним дослідником був Т. ван Дейк (с. 94). Між тим, виникнення цього терміну часто пов'язують із іменем З. Харріса, який почав розробляти теорію дискурсу значно раніше за Т. ван Дейка.

5. Серед технічних зауважень треба відзначити стилістичні огріхи, як-от використання дієслова «призводити» у позитивному сенсі (с. 39, 93, 235, 236 і далі), «відношення» замість «ставлення» (с. 46), «понятійний» замість «поняттєвий» (с. 65).

Висловлені спостереження не є принциповими і не знижують загально високої оцінки роботи. Усе сказане дає підстави стверджувати, що дисертація І.В. Приходько «Динаміка концепту КАНАДА в поетичній картині світу (на матеріалі канадських англійськомовних віршованих текстів XVIII-XXI століть)» є новим, актуальним, завершеним і самостійним дослідженням; а її результати та висновки – науково обґрунтованими та такими, що мають значення для подальшого розвитку стилістики, лексикології англійської мови, лінгвокогнітивістики, історичної концептології та когнітивної поетики.

Робота повністю відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р., а Інна Володимирівна Приходько заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент
 доктор філологічних наук, професор,
 професор кафедри англійської філології
 Харківського національного університету
 імені В.Н. Каразіна

С.В. Бондаренко

Підпис *С. В. Бондаренко*
 ЗАСВІДЧУЮ
 Учений секретар Харківського національного
 університету імені В.Н. Каразіна



Відомо
 19.11.2018
 Тимі
 Євста
 Вішні
 67.051.05
 рас. Унів. Ст. 9

